

Fiskerkonen fra Gammel Strand

Endnu i sommeren 1942 midt under den tyske besættelse af Danmark var befolkningens forståelse for sabotage og modstandsaktiviteter ringe. Det store flertal sluttede op om samarbejds- og tilpasningspolitikken og politikernes formaninger om ro og orden.

Men da en flok halvvoksne skoleelever i Aalborg, Churchill-klubben, formåede at udfordre tyskerne med ildspåsættelse, hærværk og våbentyverier, spredte historien sig som en løbeild over hele landet.

Beretningen om drengenes illegale aktioner vakte forargelse men også beundring og inspirerede især unge til at gå ind i modstandsarbejdet.

Kun en uge efter Aalborg-drengenes afsløring gik statsminister Vilhelm Buhl den 2. september 1942 til mikrofonen i det nye radiohus i Rosenørns Allé og holdt sin historiske antisabotagetale til det danske folk. Mange sad ved radioapparaterne og lyttede, da landets førstemand i stærke vendinger fordømte modstandsbevægelsens sabotageaktioner og opfordrede befolkningen til at angive sabotørerne til politiet: ”Sabotage er en af de alvorligste forbrydelser, der kan begås mod et krigsførende land, og i almindelighed kendes der for sådanne forbrydelser i de krigsførende lande kun én straf, nemlig dødsstraf ...”

Men paradoksalt nok medvirkede Buhls tale også til at åbne folks øjne for modstandskampens berettigelse. Modstanden spirede i disse måneder og viste sig i demonstrationer, illegale blade og småsabotage, der efterhånden tog til i styrke og viste sig stadigt mere effektiv. Som i Hvidsten lidt nord for Randers, hvor det netop var Buhls antisabotagetale, der fik krojer Marius Fiil og hans familie til at gå ind i

modstandskampen. De blev centrale skikkelser i én af besættelsens mest berømte illegale grupper, Hvidsten Gruppen.

Også de rapkæftede fiskerkoner langs bolværkerne på Gl. Strand havde hver især deres mening om statsministerens radiotale, og de gav bramfrit deres besyv med, mens de iført uldne sjaler og sækkeforklæder flåede de spjættende rødspætter.

Midt i det myldrende folkeliv med fisketorv og fyldte værtshuse bestemte én af de djærve madammer, Ellen Wilhelmine Nielsen, sig for at gå ind i kampen mod den tyske besættelsesmagt. Hun blev snart en vigtig - men stille - skikkelse i bestræbelserne på at hjælpe modstandsfolk, jøder og forfulgte ud af det besatte Danmark til sikkerhed i Sverige.

Ellen Nielsen boede med sin familie i et hus på Rønne Allé 42 i Dragør og var over halvtreds, da hun i april 1941 mistede sin mand, arbejdsmand Christian Nielsen. Han havde været syg igennem flere år, fattigdom og armod truede, og hun stod tilbage med 6 børn.

Hun havde tidligere hjulpet hjembyens fiskere med at rense garn, og nu begyndte hun at arbejde som fiskerkone på Gl. Strand, hvor hun fra tidlig morgen og i al slags vejr solgte friskfanget fisk til københavnerne. En dag i efteråret 1943 blev hun kontaktet af to unge brødre, der bad hende om hjælp til at flygte til Sverige. De forklarede, at de var jøder, og at tyskerne nu forfulgte jøderne overalt i Danmark.

Ellen Nielsen kendte de to brødre netop fra Gl. Strand, hvor de tjente til dagen og vejen ved at sælge blomster til forbipasserende. Hun tilbød at skjule brødrene i sit hjem på Rønne Allé, alt imens hun fik arrangeret deres flugt til Sverige. Hun havde gode kontakter til de lokale fiskere, og i løbet af kort tid var brødrene bragt i sikkerhed med en fiskekutter.

Modstands-gruppen Holger Danske fik nys om Ellen Niensens indsats for at skaffe forfulgte over Øresund, og under hånden henvendte de sig til hende. Hun ville være den ideelle til at formidle kontakt mellem fiskerne og modstandsbevægelsen omkring de illegale transport-ruter, ikke blot i de kritiske oktoberdage i 1943, men også fremtidigt.

Ellen tøvede ikke. Medmenneskelige grunde havde fået hende til at gå ind i hjælpearbejdet, og hun var klar til at sætte sit liv på spil i kampen for at redde jøder og modstandsfolk til Sverige. Hun tog tillige del i en række andre modstandsaktiviteter som sabotage og indsmugling af våben, illegale tryksager og bøger.

I løbet af de næste uger åbnede hun sit hjem for flygtninge på vej over Sundet, og op mod 100 forfulgte nåede at blive skjult i huset på Rønne Allé, i gennemsnit et par dage.

Efter nazisternes aktion mod de danske jøder i oktober 1943 tiltog den illegale trafik over Øresund kraftigt. I løbet af måneden blev 7000 jøder i ly af natten reddet over Sundet i små kuttere, fiskefartøjer, lodsåde, sejljoller og robåde. En historisk enestående aktion, og historikere har anslået, at 700 jøder slap i sikkerhed i Sverige via netop Dragør.

De lokale fiskere løb store risici og satte alt på spil, og da Gestapo i december 1943 slog sig ned i Dragør, blev kystkontrollen efterhånden skærpet ganske betragteligt. At der i forbindelse med de illegale transporter fra tid til anden blev udbetalt store pengebeløb til fiskerne, betragtede de fleste jøder som en rimelig kompensation for den store risiko. Modstandsbevægelsen oprettede flygtningetjenester, der fik sat flugtruterne i system, og jøderne iværksatte indsamling af penge, der sikrede, at ikke alene velhavende, men også ubemidlede jøder kunne komme over.

Men en sommeraften den 27. juli 1944 slog nazisterne til, og Ellen Nielsen og en række lokale Dragør-fiskere blev arresteret af tyskerne, anklaget for persons mugling og sabotage. Den fremtrædende modstandskvinde Kate Fleron, under besættelsen redaktør af det illegale tidsskrift Frit Danmark, skildrede begivenheden i sin bog om danske kvinder i modstandskampen: ”Det var en svingende vognfuld arrestanter, Gestapo hentede i Dragør og midt blandt alle mændene sad den elskelige Ellen med de glade øjne; dragørkonen, der havde sin daglige dont ved Gammel Strand ...”

Ellen Nielsen blev smidt i en celle i Vestre Fængsel og blev i de næste måneder udsat for timelange forhør. I et uds muglet brev, skrevet på to blade toiletpapir, der opbevares i Dragør Lokalarkiv, fortalte Ellen om sine oplevelser: ”Da vi kom derind, blev vi lukket ned i Kælderen ... Næste Dag Forhør, forfærdeligt, 3 1/2 Timer, men saa kom X i Forhør, det var grusomt, han skreg og jamrede sig, og for os dernede, det er stadig et Mareridt at tænke paa ...”

Tre måneder senere, den 26. oktober 1944, blev Ellen Nielsen overført til den danske interneringslejr i Sønderjylland nær den dansk-tyske grænse, Frøslevlejren. Af lejrens fangekartotek fremgår det, at hun den 11. december 1944 blev deporteret videre til KZ Ravensbrück, en berygtet kvindelejr, der lå dybt inde i de vidtstrakte skove nord for Berlin

Ifølge historikere passerede 132.000 kvinder og børn gennem Ravensbrück fra 1939 til 1945 – kun 40.000 overlevede.

Bundesarchiv, Bild 183-1085-0417-15
Foto: o. Ang. | 1939/1945 ca.

Ellen Nielsen og hendes medfanger ankom til KZ Ravensbrück i midten af december 1944, hvor hun fik tildelt fangenummeret 94.315. Overalt over lejren hang en hæsleg stank af forrådnelse, urin og afføring, der blandede sig med den sødlige lugt fra afbrænding af lig.

Krematorieskorstene, pigtrådshegn, projektører, barakker. Det første indtryk af KZ lejren var en chokerende oplevelse for Ellen og de øvrige nyankomne: udmagrede fanger med øjne, der lyste af håbløshed og lidelse, SS-kvinder, der brutalt pryglede løs, schæferhunde, der gøede som rasende. Ellen fortalte senere: ”Vi så på hinanden. En dansk pige strøg forbi os: velkommen til helvede, sagde hun.”

Efter en tur i baderummet fik de nye fanger udleveret nødtørftigt fangetøj, men efter et par dage i KZ lejrens overfyldte og beskidte barakker var det hele befængt med lus, lopper og andet utøj. Det var midt om vinteren, frostvejr og bidende koldt. Fangerne blev kaldt ud til dagens første appel kl. 4 om morgenen, og i timevis stod de frysende kvinder opstillet i rækker og geled.

Ellen blev sat til at rydde op i barakkerne og læsse ulykkelige ofre i lastbiler til gaskamrene. Sjæle kaldte hun dem – ikke jøder, sigøjnere, kvinder eller børn men sjæle: ”De stillinger, de sjæle lå i, når de var døde! Jeg glemmer aldrig nogensinde deres sorte ben med de væskende sår! Hvad de sjæle havde lidt ...”

Også ligene og de syge skulle Ellen slæbe bort: ”... de stakler, der var udset til at ende i krematorierne eller gaskamrene, sortere dem og lægge dem i lange rækker. De greb ustandselig fat i os og spurgte, om vi ikke kunne hjælpe dem ...”

Ellen Nielsen var én af lejrens ældste fanger, og to gange blev hun udtaget til gaskammeret men reddet i sidste øjeblik. Hun fortalte senere til Kate Fleron, hvorledes hun sammen med andre fanger i timevis stod opstillet foran bygningen, de kaldte Dødens Venteværelse, og ventede på at blive sendt i gaskammeret.

Men den blokældste, Grethl, der skulle sørge for ro og orden i barakkerne, følte sympati for den danske kvinde og sørgede for, at hun blev taget ud af rækken af dødsdømte: ”Det var Blokova, den øverste i blokken, der var skyld i, at jeg slap, hun havde fattet en slags godhed for Johanne og mig.”

Senere blev Ellen udtaget til gasning endnu engang, men igen blev hun taget ud af rækken i sidste øjeblik: ”Men så skete det, mens jeg stod og ventede, at en SS-soldat kom hen til mig, tog mig i armen og spurgte, om jeg var dansk. Jeg nikkede, og så trak han mig ud af rækken. Det var et mirakel.”

På trods af mishandlinger, ydmygelser, sult og sygdom klarede Ellen Nielsen sig igennem opholdet i KZ Ravensbrück og senere Jugendschutzlager Uckermark, og i begyndelsen af april 1945 bredte rygten sig i lejren, at alle skandinaviske fanger skulle evakueres. Allerede tidligt om morgenen den 8. april ankom otte hvide busser fra det svenske Røde Kors til lejren, og Ellen Nielsen kunne syg og udmarvet vende tilbage til Danmark.

Efter måneders ophold på et sygelazaret blev hun i sommeren 1945 genforenet med sin familie i Dragør, hvor en hjemmeboende svigerdatter havde født en pige, der var blevet opkaldt Ellen efter sin farmor.

Ellen Nielsen anglede ikke efter ære og anerkendelse og fortalte kun sjældent om sit illegale modstandsarbejde under besættelsen. Hun figurerer i enkelte opslagsværker om besættelsestidens historie, og historikeren Anders Otte Stensager fortæller i bogen Kvinderne i Ravensbrück, at flere lokale fiskere efter krigen fremhævede netop Ellen Nielsen og hendes modige indsats med at få forfulgte modstandsfolk og jøder til Sverige.

Efter krigen levede hun en stille tilværelse, hvor hun i 20 år arbejdede som kokekone og rengøringsdame i kantinen på ASA-film studierne i Lyngby. Direktøren for ASA Film, Lau Lauritzen jun., havde selv som aktiv i modstandsbevægelsen været med til at hjælpe forfulgte jøder og modstandsfolk ud af det besatte Danmark.

Ellen Nielsen - én af modstandskampens sande heltinder - døde den 26. november 1967, 79 år gammel.

I oktober 2003 blev en mindesten indviet på Dragør Havn med teksten: I erindring om de mange danske jøder, som oktober 1943 kom i sikkerhed i Sverige fra Dragør havn. Og nedenunder det gamle ordsprog fra Talmud:

Den der redder et enkelt menneskes liv, redder hele menneskeheden.

Louis Bülow
historisk skribent
www.auschwitz.dk